

ШАРҚ МУТАФАККИРЛАРИНИНГ МАЪНАВИЙ МЕРОСИ ЎҚУВЧИЛАРГА ТАЪЛИМ-ТАРБИЯ БЕРИШ КАФОЛАТИ

Мамажонов Фотима Акрамовна
Жиззах вилояти, Ш.Рашидов тумани,
ихтисослаштирилган мактаб ўқитувчиси

Аннотация

Ушбу тезисда шарқ мутафаккирларининг ёшларни камол топишдаги қарашларига таяниб, бугунги кунда таълим-тарбияни ташкил қилиш орқали замонавий баркамол шахсни шакллантириш усуллари тўғрисида фикр берилган.

Аннотация

В этом тезисе, основанном на воззрениях восточных мыслителей на совершенствование молодежи, была дана идея о методах формирования современной гармоничной личности через организацию воспитания и обучения сегодня.

Annotation

In this thesis, based on the views of Eastern thinkers on the improvement of youth, the idea was given about the methods of forming a modern harmonious personality through the organization of education and training today.

Ўзбек халқининг ёш авлодни ҳаётга тайёрлашда қўллаган усул ва воситалари, тадбир шакллари, ўзига хос урф-одати ва анъаналари, тарбия ғоялари ва ҳаётий тажрибаси йиллар давомида мукаммаллашиб келди. Ҳали тарбия муассасалари бўлмаган даврдаёқ, қабила аъзоларининг болаларда меҳнатсеварлик, жанговорлик, ахлоқ-одоб, нафосат, дўстлик, меҳр – шафқатлилик, инсонпарварлик хислатларини шакллантириш ва ўстириш соҳасидаги ақл – идроки ва усуллари ўша даврдаги ҳаётий тажрибанинг меваси сифатида ижтимоий ҳаётга боғлиқ ҳолда шаклланди ва ривожланди.

Бола, асосан, оила муҳитида тарбияланиб, инсон сифатида шаклланади. Тарбия эса ҳаётнинг энг муҳим тергаги, яъни таянчи ҳисобланади. Ҳар бир болани шундай тарбиялаш лозимки, у, аввало, яхши ўқиши ва сўнгра эса, ёзишни ўрганиши билан энг юксак поғонага кўтарилсин.

Тарбиянинг асосий вазифаси–шахснинг ақлий, ахлоқий эркин фикрловчи ва жисмоний ривожланиш, унинг қобилиятларини ҳар томонлама очиш учун имконият яратишдир. Бунинг учун:

- ёшларни эркин фикрлашга тайёрлаш;
- ҳаёт мазмунини тушуниб олишга қўмаклашиш;
- ўзини ўзи идора ва назорат қила билишни шакллантириш;

- ўзининг шахсий турмушга мақсадли ёндашуви;
- уларда режа ва амал бирлиги ҳиссини уйғотиш;
- ўқувчиларни миллий, умуминсоний қадриятлар ва ватанимизнинг бой маънавий мероси билан таништириш;
- маданий ҳамда дунёвий билимларни эгаллашга бўлган талабларни шакллантириш - малака ҳосил қилдириш, тобора ўстириб-бойитиб бориш ва эстетик тушунчаларни шакллантириш;
- ҳар бир ўсмирнинг билимдонлигини ва ижодий имкониятларини аниқлаб, уларни ривожлантириш керак.

Ўқувчи ёшларимизга таълим-тарбия беришда шарқ мутафаккирларининг дуруж-жавҳарга тенг маънавий меросларидан фойдаланишни энг тўғри усул деб ҳисоблаш мумкин.

Ўрта Шарқ ҳамда Ўрта Осиё халқларининг муқаддас китоби “Авесто”да болалар камолотида меҳнатнинг ва касб-ҳунарнинг аҳамияти тўғрисида ғоят қизиқ манбалар мавжуд. “Авесто”да инсон меҳнати моддий ноз-нематларни яратиш манбаи бўлганлиги учунгина меҳнат қилишга даъват этилмоқда. Бунда меҳнат ахлоқий тарбиянинг асосий воситасидир. Эзгулик яратиш учун киши меҳнат қилиши, ўз қўллари билан моддий бойлик яратиши зарурдир дейилади. Тарбия меҳнат фаолияти жараёнида амалга ошириб келинган вақтларида, одамлар мазкур қоидаларга амал қилиб келишган.

Абу Наср Фаробий, Ахмад Яссавий, Баҳоуддин Нақшбандий, Имом ал-Бухорий, Абу Райхон Беруний, Абу Али ибн Сино, Ал-Хоразмий, Ал-Фарғоний, Фирдавсий, Амир Темур, Навоий ва Бобур сингари жаҳонга таникли ва шулар сингари бошқа ақл эгаларининг ижтимоий-сиёсий, фалсафий таълимотларига таяниб иш кўрилса тарбия таъсирчанлиги янада мукамаллик касб этади.

«Фозил одамлар шаҳри», «Бахт ва саодатга эришув тўғрисида», «Илмнинг келиб чиқиши», «Ақл маънолари тўғрисида» каби асарларида меҳнат қилиш асосида ижтимоий-тарбиявий қарашлари ўз ифодасини топган.

Фаробий таълим-тарбиясининг асосий вазифаси жамиятнинг талабларига жавоб бера оладиган шу жамият учун хизмат қиладиган етук инсонни тарбиялашдан иборат деб билади. У таълим ва тарбияга учинчи бўлиб таъриф берган олим.

Таълим деган сўз инсонга ўқитиш, тушунтириш асосида назарий билим бериш; тарбия-илмининг назарий фазилатини маълум ҳунарни эгаллаш учун зарур бўлган хулқ нормаларини ва амалий малакаларини ўргатишдир, дейди олим. Фаробий фикрича, ер юзида фақат инсон билиш қобилиятига эга. Ҳақиқатни билиш эса, инсоннинг табиий ривожланиш ҳолатидан биридир, дейди.

Шарқда машҳур бўлган алломалардан бири Абу Али Ибн Сино болаларни мактабда ўқитиш зарурлигини қайд этар экан, таълим-тарбияда қуйидаги тамойилларга риоя қилиш зарурлигини таъкидлайди.

- ёшларга таълим беришда бирданига китобга банд қилиб қўймаслик;
- таълимда онсондан мураккабга бориш орқали билим бериш;
- олиб бориладиган машқлар болалар ёшига мос бўлиши;
- жамоа бўлиб мактабда ўқишга эътибор бериш;
- билим беришда болаларнинг майли, қизиқиши ва қобилиятини ҳисобга олиш;
- ўқишни жисмоний машқлар билан қўшиб олиб бориш.

Юқоридаги масалаларга Ибн Сино ўзининг «Тадбири манзил» асарининг «Болани мактабда ўқитиш ва тарбиялаш» бўлимида тўхталиб, таълим-тарбия жараёнини олиб боради.

Ўқувчиларга билим бериш ўқитувчининг асосий бурчидир. Шунга қўра, Ибн Сино ўқитувчи қандай бўлиши кераклиги ҳақида фикр юритиб, шундай йўл-йўриқлар беради:

- болалар билан муомала босиқ ва жиддий бўлиш;
- берилаётган билимни талабалар қандай ўзлаштириб олаётганига эътибор бериш;
- таълимда турли усуллардан фойдаланиш;
- фанга қизиқтира олиш;
- бераётган билимларнинг энг муҳимини ажратиб бера олиш;
- билимларни талабаларнинг ёши, ақлий даражасига мос равишда бериш;
- ҳар бир сўзнинг болалар ҳиссиётини даражасида бўлишига эришиш зарур.

Ибн Сино ўзининг “Тадбир ул-манозил” асарида болани мактабда ўқитилиши ва тарбияланиши ҳамма болалар учун тегишли эканлигини таъкидлаган. Ибн Синонинг қимматли фикрларидан бири шундан иборатки, у тарбия масалаларига бағишланган асарларида ўқитувчининг ролига катта эътибор билан қараган, тарбиячи танлаш муҳим масала деб ҳисоблаган. У бола 6 ёшга тўлиши билан уни ўқитувчининг тарбиясига беришни тавсия қилади.

Бундан ташқари, Ибн Сино таълим-тарбия жараёнида оиланинг муҳим роль ўйнашини таъкидлаган. Оила тарбиясида ота-оналар амалий ҳамда назарий иштирокчи эканлигини яхши билишлари зарур.

Буюк мутафаккирларнинг фикрича, тарбиячи болалар билан муомалада босиқ бўлиши, ўқувчилар таълимни қандай ўзлаштираётганини кузатиб бориши, ўқитиши ва тарбия жараёнида ҳар хил усулларни қўллаши, ўқувчининг хотираси ва бошқа ақлий қобилиятини билиши, болаларни тарбиялашда тегишли жазо чораларини қўллаши, уларни фанга қизиқтириши, аниқ адабий тилда тушунтириши болаларда ҳиссиёт уйғотадиган бўлиши зарур.

Шарқ мутафаккирларимизнинг бебаҳо дуру-жавохирларидан фойдаланиш орқали таълим-тарбияни тўғри олиб бориш орқали ёш авлодни ташаббускорлик, ташкилотчилик, меҳнатга ижодий ёндашиш, жамоа манфаатларини ўз манфаатидан устун қўйиш сингари ахлоқий сифатлари шакллантириб борилади ва уларни комил

инсон қилиб вояга етказишда хизмат қилади. Зеро, Ватан равнақи ва келажаги баркамол ёшлар қўлидадир.

Адабиётлар:

1. О.Хасанбоева Ж.Хасанбоев, Ҳ.Ҳомидов “Педагогика тарихи” – “Ғафур Ғулом” нашриёти-матбаа ижодий уйи. -Т.: 2004 й. 415 б.
2. У.Д.Муродова Тарбия-ҳаётнинг муҳим тергаги. “Мактаб ва ҳаёт” илмий-методик журнал. 2010 йил №5(73)-сон. 18-бет.

